

---

*Я.В. Любвий,
доктор філософських наук,
провідний науковий співробітник
Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України*

СМИСЛОВІ ВИМІРИ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПОСТСТРУКТУРАЛІЗМУ

На початку ХХІ століття у найрозвинутіших країнах світу сформувалося інформаційне постматеріальне суспільство. У такому суспільстві є наукомісткою не лише виробнича сфера, а й система суспільного самоуправління, що ґрунтується на принципах громадянського суспільства і засадах правової держави. Найважливішим ресурсом розвитку інформаційного суспільства є реалізація творчого потенціалу якомога більшої кількості громадян, створення умов для розвитку їхньої творчої індивідуальності. Ті соціуми, що створили найкращі умови для розвитку творчої особистості своїх громадян, соціальних інститутів, які ці умови впорядковують і роблять екологічними у найширшому розумінні цього слова, мають суттєві конкурентні переваги у боротьбі за сировинно-енергетичні, інтелектуальні, рекреаційні та інші ресурси перед тими суспільними системами, яким такі умови створити не вдалося.

Інформаційне суспільство спирається на досягнення сучасної постнекласичної науки, важливим компонентом якої є синергетична (самоорганізаційна) методологія. У сфері філософського осмислення суспільного буття провідне місце посідає такий філософський напрям, як постструктуралізм, котрий розвивається у загальному контексті постмодернізму. Проблема розвитку творчої індивідуальності є однією з найактуальніших у постструктуралізмі, оскільки він створив для цього солідну концептуальну базу.

Якщо в античній філософії людину розглядали як компонент космосу, у середні віки – як створену за образом та подобою Бога, у філософії Нового часу та добу Просвітництва – як невід’ємну частку природи, то з другої половини ХІХ ст. починає домінувати соціоцентристський підхід до людини. Людину починають розглядати як активний агент розгалужених суспільних, ідеологічних і культурних відносин, як невід’ємний компонент виробничої індустріальної машини. Недосконалість індустріального виробництва призводила до того, що більшість працездатних індивідів виконували роль гвинтика на конвеєрному виробничому потоці. І хоча автоматизація та комп’ютеризація виробництва наприкінці ХХ ст. звільнили безпосереднього виробника від рутинної праці, проблема творчої реалізації особистості лишається остаточно не розв’язаною. У зв’язку з цим низка філософських напрямів, зокрема і постструктуралізм, у межах власного концептуального апарату почали досліджувати проблему самореалізації творчої індивідуальності.

У другій половині ХХ та на початку ХХІ ст. засобами соціалізації та освоєння світу різні філософські напрями, зокрема і постструктуралізм, вважали світ символів, систему смислів, культуру, мову, або певну комбінацію цих утворень. До речі, Г.С. Сковорода ще у ХVІІІ ст. запропонував концепцію “трьох світів”: Макрокосму, Мікрокосму та Світу символів (Біблії), який розташований як опосередковуюча ланка між першим і другим світами. Цим видатний український філософ багато в чому випередив ідеї сучасних культурологів та представників лінгвістичної філософії.

Постструктуралізм активно виявив себе у межах постнекласичної парадигми в науці, котра була ініційована синергетичною методологією. Онтологічною передумовою такого методологічного світобачення стало уявлення про те, що у Всесвіті не існує постійних структур, що складні системи є результатом самоорганізації космосу на основі певних констант, а конкретні конфігурації утворюваних систем визначаються тими чи іншими атрactorами, до яких ці системи прагнуть (або притягаються). На тлі зміни базової парадигми науки у структуралізмі виникає ідея “саморуйнування” структур, і внаслідок цього структуралізм поступово переростає у постструктуралізм. Постструктуралізм,

визначаючи існування поверхневих структур, констатує відсутність “останньої”, самої глибинної структури, її замінює повна порожнеча або невизначеність, якій неможливо приписати ті чи інші конкретні предикати, подібно до Дао (у даосизмі), або до Першоєдиного (у неоплатонізмі). Ідею про безелементну систему розрізень, котру використав постструктуралізм, висловив Ф. де Сосюр (1857–1913), який запропонував її ще на початку ХХ ст.

Ф.Сосюр як лінгвіст досліджував, насамперед, феномен мови. Він вважав, що поняття виражаються за допомогою мови, визначальним способом буття якої є акустичні образи; якби ми були б у змозі охопити суму всіх словесних образів, які накопичені у всіх індивідів, то ми торкнулися б того соціального зв'язку, який і утворює мову. Мова – це скарбниця, що відкладається практикою мовлення в усіх осіб, котрі належать до однієї колективної спільноти; це граматична система, що існує віртуально (вислів Ф.Сосюра) в мозку кожного, точніше кажучи, цілої сукупності індивідів, оскільки мова не існує повністю в жодному з них, вона існує повною мірою лише у спільноті. Для того, щоб була мова, потрібна спільнота, що розмовляє; її соціальна природа є однією з її внутрішніх властивостей [7, 110]. Мова – це готовий продукт, що пасивно реєструється особою, що розмовляє; він ніколи не передбачає навмисності, і свідомо в ньому здійснюється лише класифікуюча діяльність [7, 49, 52]. Ф.Сосюр розрізняв мову як скарбницю акустичних образів та письмо, що забезпечує їм візуальну форму [7, 53].

Ф.Сосюр відзначав відносну самостійність і, водночас, довільність мови: вона є системою, що має власний порядок і нагадує гру в шахи. Для шахів є не дуже суттєвим те, що вони запозичені Європою з Персії, більш важливим є все те, що стосується системи та правил гри. Якщо фігури з дерева замінити на фігури зі слонової кістки, то така заміна буде байдужою до системи, проте, якщо збільшити або зменшити кількість фігур, така зміна глибоко зачепить “граматику” гри [7, 61]. Ідею Ф.Сосюра щодо порівняння мови з грою в шахи підхопив представник постструктуралізму У.Еко, який відзначав, що система взаємозв'язків, що встановлюються між фігурами, змінюється з кожним ходом; будь-яке втручання в систему змінює значення всіх інших фігур; будь-яка діахронічна зміна встановлює нове синхроністичне співвідношення між елементами [8, 37].

Певна довільність мови пов'язана з тим, що мовний знак пов'язує не річ та її назву, а поняття та акустичний образ; Ф.Сосюр називає знаком поєднання поняття та акустичного образу, тому він пропонує замінити терміни “поняття” й “акустичний образ” відповідно термінами “позначуване” та “позначаюче”; ці два терміни мають ту перевагу, що позначають протиставлення, котре існує як між ними самими, так і між цілим і частинами цього цілого. Головне, що намагається підкреслити Ф.Сосюр, це те, що знак є довільним щодо змісту, який він позначає [7, 99, 100].

Ф.Сосюр вважав, що мислення являє собою аморфну нерозчленовану масу, тому без допомоги знаків ми не могли б відрізнити з достатньою ясністю одне поняття від іншого. Звукова субстанція не є більш усталеною, ніж мислення. Це не готова форма, в яку слухняно вливається думка, а пластична маса, що сама ділиться на окремі частини, які, своєю чергою, здатні ділитися на окремі частини, котрі можуть слугувати для думки засобами позначування. Тому ми, на думку Ф.Сосюра, можемо зобразити мову в усій її сукупності у вигляді сегментацій, що слідує одна за одною, і які реалізуються одночасно як у невизначеному розрізі нерозчленованих понять, так і в також невизначеному розрізі звучання [7, 144]. Співвідношення “думка – звук” вимагає певних членувань, і мова виробляє власні одиниці, формуючись у взаємодії цих аморфних мас. Мову можна назвати сферою членороздільності, кожний елемент якої являє собою articulus – вичленований сегмент, в якому поняття закріплюється певними звуками, а звуки стають знаками понять [7, 145]. Довільність знаку, своєю чергою, дає нам можливість краще зрозуміти, чому мовну систему може створити лише соціальне життя. Для встановлення значущостей потрібна спільнота; їх існування виправдовує лише звичай і спільна згода; окрема людина не здатна створити взагалі жодної значущості [7, 146]. Мова є системою, всі елементи якої утворюють ціле, а значущість одного елемента впливає лише з одночасної наявності інших [7, 147].

Внаслідок названої стрункої системи міркувань Ф.Сосюр доходить висновків, що становлять вихідну концептуальну основу постструктуралізму, який почав формуватися як напрям осмислення ролі мови у світоорієнтації людини на півстоліття пізніше того, як вийшли відповідні праці швейцарського лінгвіста.

Постструктуралізм запозичив у Ф.Сосюра аналіз механізму мови, що ґрунтується на тотожностях і розрізненнях, причому останні є лише зворотним боком перших [7, 141]. Ф.Сосюр стверджував, що в мові немає нічого, крім відмінностей [7, 152]. Відмінність передбачає наявність позитивних членів відношення, між якими вона встановлюється. Проте у мові є лише відмінності без позитивних членів системи [7, 152]. Хоч би який бік знаку ми взяли – позначаюче чи позначуване, скрізь спостерігається одна й та сама картина: у мові немає ні понять, ні звуків, котрі існували б незалежно від мовної системи, а є лише смислові і звукові відмінності, що випливають із цієї системи [7, 152–153]. Однак стверджувати, що у мові все є заперечним, справедливо лише стосовно позначуваного та позначаючого, взятих окремо; тільки-но ми починаємо розглядати знак як цілісність цих моментів, ми опиняємося перед чимось позитивним. Мовна система є низкою відмінностей у звуках, пов'язаних з низкою відмінностей у поняттях, але таке зіставлення певної кількості акустичних знаків з рівною кількістю відрізків, що вирізняються в масі мислимого, породжує систему значущостей; ця система значущостей створює дійсний зв'язок між звуковими і психічними елементами всередині кожного знаку [7, 153]. Отже, весь механізм мови ґрунтується на таких протиставленнях і на відмінностях, що випливають з них [7, 153–154].

Тут важливо відзначити, що Ф.Сосюр зіставляв два масиви: масив мови та масив мислення. Мова є довільною системою знаків щодо позначуваних предметів, але є чіткою системою розрізень смислів і значень у мислимому змісті. У різних мовах аналогічні предмети і певні практичні та життєві смисли можуть позначатися дуже по-різному. Українською, англійською, арабською та китайською мовами думки наукового, соціально-практичного та світоглядного змісту можуть виражатися лінгвістично дуже відмінним чином, однак логічно-смислова структура цих думок буде досить подібною, інваріантною. У суспільствах, що перебувають приблизно на однаковому рівні розвитку соціальної та виробничо-технологічної підсистем, можна віднайти досить схожі пізнавальні та соціально-практичні системи смислів. В одних сферах суспільного життя (науковій, виробничій, масової комунікації, а також сфері побутування базових архетипів колективного несвідомого) подібність буде більшою, а відмінність меншою, в інших – традиційних (народного і професійного мистецтва, місцевих ритуалів, побутових традицій) подібність буде меншою, а відмінність – більшою. Тому, розглядаючи величезне розмаїття мов, потрібно, водночас, бачити і певну подібність життєво-практичних смислів у повсякденній діяльності різних народів та етносів, що користуються цими мовами.

Питання співвідношення мови, пропозицій (понять та/або висловлювань) і смислу аналізував відомий філософ і логік Л.Вітгенштайн. Він вважав, що думка – це пропозиція, що має смисл. А сукупність пропозицій становить собою мовну діяльність. Людина володіє здатністю вибудовувати мовлення, за допомогою якого проявляється будь-який смисл без того, щоб мати якесь уявлення про те, як і що позначає кожне слово, подібно до того, як ми розмовляємо, не знаючи, як породжуються різні звуки [1, 44]. У цілому, як вважав Л.Вітгенштайн, мовлення маскує думку. Люди користуються мовчазними угодами з метою взаєморозуміння, зокрема розуміння думок, бажань і мотивів один одного. Водночас, мова має достатньо засобів, щоб прояснити будь-які смисли. Реальність – це сукупність фактів, наші думки відображають факти, а пропозиції відображають думки. Думки і мову можна привести в однозначну відповідність за допомогою логічного синтаксису. Тому можна стверджувати, що пропозиція є моделлю реальності [1, 45].

Водночас, смисл не є простою фіксацією факту, він узагальнює певну множину ситуацій. Наприклад, смисл висловлювання “Сергій зараз працює на комп'ютері” лишатиметься незмінним, незалежним від того, працює Сергій у даний момент на комп'ютері чи ні. А от значення цього висловлювання (істинність чи хибність) безпосередньо залежатиме від протокольної фіксації факту: чи справді зараз Сергій працює

на комп'ютері. Тому смисл має узагальнений характер можливої моделі мовної фіксації факту або можливої моделі раціональної діяльності. Враховуючи зазначене вище, можна стверджувати, що осмислена пропозиція є моделлю реальності, або, інакше кажучи, що смисл, сформульований у пропозиції, є моделлю реальності.

Проте тут слід виокремити три аспекти розгляду самого смислу. По-перше, традиційно смисл є співвідношенням поняття і предмету поняття. Так, поняття “людина” можна співвіднести з тією чи іншою людиною або людиною взагалі (що відзначали Платон, Аристотель, середньовічні логіки) і окреслити смисл цього поняття. По-друге, смисл можна виводити з тієї чи іншої пропозиції. Таку позицію посідав Л.Вітгенштайн при написанні праці “Логіко-філософський трактат”, стверджуючи, що думка є пропозицією, котра має смисл. По-третє, смисли можна розглядати в контексті всієї сукупності життєвих-практичних ситуацій (Дж.Сьорль і пізній Л.Вітгенштайн).

Дж.Сьорль виходить з того, що будь-який звук, знак є результатом діяльності особи, яка має певні наміри, тобто яка є практично вмотивованою [6, 152]. У власній діяльності людина занурена в систему практичних смислів, частину з яких людина віднаходить у соціальному середовищі заданою, а частину – формує сама у власній діяльності. У зв'язку з цим Дж.Сьорль поділяє діяльність, яка спирається на регулятивні та конститутивні правила. Регулятивні правила регулюють діяльність, що існувала до них, тобто діяльність, існування якої є логічно незалежним від існування правил. Конститутивні правила створюють (а також регулюють) діяльність, існування якої є логічно залежним від цих правил [6, 153]. У зв'язку з цим, семантику мови можна розглядати як низку систем конститутивних правил, згідно з якими відбувається осмислене спілкування й осмислена діяльність, які реалізуються в певному життєвому контексті. Тобто, значний сегмент смислів людина створює, формує, конститує у контексті власної практичної та мовленнєвої діяльності у певних ілокутивних актах.

Відповідно до цього Дж.Сьорль виходить з того, що основною одиницею мовного спілкування є не символ, не слово, не речення, і навіть не конкретний примірник символу, слова чи речення, а виробництво цього конкретного примірника в процесі мовного акта. Такою мінімальною одиницею мовного акта Дж.Сьорль вважає ілокутивний акт, який є результатом діяльності особи, котра має певні наміри [6, 151]. І дуже часто ці наміри прояснює конкретний контекст. Крім того, особа, яка здійснює ілокутивний акт, має намір щось повідомити іншій особі так, щоб остання зрозуміла її не як завгодно, а таким чином, щоб контекстуально досягнути бажану зміну поглядів і дій, якої від неї очікує перша особа. Тобто в ілокутивному акті є і конвенціональний, і інтенціональний, і деякі інші аспекти.

Подібні ідеї про практичне конституювання смислів були висловлені в пізніх працях Л.Вітгенштайна, в яких він запропонував ідею мовних ігор. На відміну від “Логіко-філософського трактату”, у пізніх працях Л.Вітгенштайн не намагається віднаходити елементарні речення (пропозиції), які співвіднесені з найпростішими, “атомарними” ситуаціями, що мало б утворювати субстанцію мови, а звертається до “мовних ігор”, котрі являють собою споріднені між собою живі функціональні системи, практики. Під мовними іграми Л.Вітгенштайн розуміє моделі (взірці, типи) роботи мови, що є найпростішими або спрощеними способами вживання мови, і які дають ключ до розуміння вкрай складного повсякденного застосування мови [4, 7]. Л.Вітгенштайн називає мовною грою те ціле, що складається з мови та дій, в які вона вплетена; ігри являють собою взірці мовної практики, єдність думки-слова-дії, а також обставин, за яких усе це разом взяте здійснюється, “спрацьовує”, це своєрідні форми життя. Мовні ігри складають основу ускладнених реальних форм мовної практики [4, 11]. Часто вони можуть винаходитися штучно в порядку мисленнєвого експерименту, і тому можуть не мати прямого аналога й слугувати лише засобом виявлення і з'ясування того, що в звичайній мові існує в прихованому вигляді, нечітко. Різновидом мовних ігор є застосування штучних або спеціальних технічних мов, зокрема карт, схем, діаграм, хімічної символіки; застосування їх передбачає засвоєння цих мов освіченим індивідом сучасного цивілізованого суспільства. Життєві смисли можуть бути опремечені у словах, пропозиціях, текстах, ілокутивних актах і через ці символічні носії особи можуть сприймати важливі смисли, вироблені життєвим,

пізнавальним, практичним досвідом інших осіб і спільнот, і використовувати їх у власній смисложиттєвій орієнтації та діяльності. Смысл – це ідеальне утворення, що може бути об'єктивоване у матеріальній формі знаків.

Постструктуралізм намагається звільнити лінгвістику (що вивчає систему природної мови) від семантики як теорії смислу і зробити таким чином “очищену” мову світоформуючою системою. Спираючись на концепцію мови Ф.Сосюра, Ж.Дерріда вважав, що не існує природного зв'язку звуку і смислу. Те, що конститує мову, не пов'язано з фонетичним характером знака. Мова формується не фонетичним характером слова, а відмінністю, що відділяє один звуковий образ від іншого. Сітка мовних розрізень утворює мережу смислових відмінностей, що утворюють дійсність. Не існує ніякої внутрішньої структури світу; він є суцільним мереживом розрізень. Це надає підставу заперечувати метафізику логоцентризму. Відкидання проблеми смислу впливає з відмови вбачати зв'язок лінгвістики і семантики. Проте така відмова не є простою примхою, а зумовлена значним зростанням впливу деяких штучних мов, зокрема мов програмування в сучасному суспільстві. Машинні мови програмування, що складаються з одиниць та нулів і простих правил оперування з ними (машинний синтаксис) і мови програмування більш високого рівня – Pascal, C++, Delphi та ін. (машинна семантика), – ефективно спрацьовують у комп'ютерних системах, з чим сучасна людина, котра постійно і щоденно використовує персональний комп'ютер для роботи, розваг, контактів за інтересами, має справу ледь не цілодобово. Інакше кажучи, у поширених комп'ютерних системах щоденно калькулюється неймовірно велика кількість значень. Причому певну низку смислів тут може бути переведено (запрограмовано) у значення. Завершальних, заключних смислів інформаційному аспекту життя надає програміст або, ще частіше, користувач комп'ютерних програм. Таке зростання впливу “світу значень” на “світ смислів” напевно і призводить до посилення позицій лінгвістичного позитивізму.

Ж.Дерріда вважав, що поняття “структури”, яка виступає в якості об'єкта, що моделюється, має виконувати функцію прояснення того, що не схоплюється в природному об'єкті, тобто структура ґрунтується на суб'єкт-об'єктному розрізненні. Структура є замкненою у собі, є такою, що уникає зовнішніх впливів. Така структура насправді є лише ідеальною моделлю. Синергетика, що виникла на початку 70-х років ХХ ст., виявила принципову відкритість усіх систем, що існують у Всесвіті. Тому поняття замкнених структур виявилось такою ідеалізацією, що перестала відповідати інноваційному розумінню Всесвіту як такого, в якому існують переважно відкриті системи, що самоорганізуються. Це спонукало Ж.Дерріда відкинути метафізику центрованих структур, а також методологію логоцентризму. Адже традиційно поняття структури передбачає її просторовість, топографічність, архітектонічність. Тому основним своїм завданням постструктуралізм вбачає децентрування структури, дослідження феномену відкритості структури, структурності незамкненого, відкритого, або ті аспекти структури, які вносять у неї елементи відкритості. Такий підхід до поняття структури є не умоглядним, а спирається на синергетичну методологію, яка в сучасній науці має як значну пояснюючу ефективність, так і практичне застосування. З точки зору синергетичного підходу структура самоорганізується у відповідності з певними константами, а також параметрами середовища і має певний атрактор, до якого система, що має цю структуру, прагне. Якщо змінюються параметри середовища, система у певній точці біфуркації виходить на інший атрактор і переструктурується шляхом самоорганізації. Врахування синергетичної парадигми дає можливість постструктуралізму сформулювати інноваційні ідеї у галузі не лише лінгвістики, а й філософії. Тому структура для постструктуралізму стає трансцендентальною цариною відкритого, умовою можливості структур. Тому традиційне поняття структури замінюється на такий підхід, який розглядає вихідні принципи, матриці та коди формування та переформатування природних, соціальних і знакових структур. Тому, з точки зору постструктуралізму, у тому числі й Ж.Дерріда, “структура” є умовою можливості структур. Така структура є слід (trase). Наука про дію цього сліду Ж.Дерріда називає граматологією. Граматологія стає у такому розумінні “наукою про письмо до мовлення” [3, 24]. Слід не є ні сутністю, ні субстанцією. Він є доонтологічним; він не має

також і ідеальної ідентичності й автономії [3, 20]. Однак слід має певну універсальність, котра полягає у постійній операції розрізнення, створення більш розгалуженої та щільної системи значень. “Дерево” може бути схоплене тільки тому, що система всіх інших значень, які не є “дерево”, передбачають існування цього “дерева”; головне – це зробити мережу значень ще більш розгалуженою, якщо потрібно ввести в цю систему нове значення [3, 22]. І тут не важлива референція (віднесення прив’язка значення до конкретного денотата), а важливо шляхом розрізнення збільшити, мірою необхідності, кількість елементів віртуальної сітки значень. Слід це різниця, але він не має якоїсь субстратної форми присутності. Слід є сутністю структурно-генетичної різниці. Він є не-джерелом, або джерелом джерела. Письмо – це матриця структурно-генетичних розрізень [3, 23]. Кажучи мовою сучасної синергетики, слід – це своєрідний фрактал. Рух позначування не можна зупинити. Виникає необмежена гра відсутності трансцендентального позначуваного, що руйнує метафізику присутності. При такому підході не існує якогось першопочаткового тексту, а будь-який текст створюється лише за рахунок трансформації іншого тексту.

Постструктуралізм можна вважати різновидом лінгвістичного позитивізму, оскільки він перебільшує роль операції позначування, котра може необмежено розгортатися та ігнорує багатовимірну структуру життєвих смислів. Так, Ж.Дельоз вважав, що подія, що відбувається на поверхні речей, і є сам елементарний смисл, який також розташовується на поверхні. Подія, по суті, належить мові [2, 157]. Сингулярна подія полягає в утворенні смислу. У реченнях мають місце серії подій або смислів, що розмножуються на поверхні. Кожне позначення вимагає власного позначуваного, і цей регрес позначення може розгортатися, на думку Ж.Дельоза, до нескінченності. Якщо прийняти речення за яке-небудь ім’я, то зрозуміло, що кожне ім’я, що позначає об’єкт, саме може стати об’єктом нового імені, яке позначає його смисл: n_1 відсилає до n_2 ; n_2 відсилає до n_3 і так далі. Для кожного із своїх імен мова має містити певне ім’я для смислу цього імені [2, 45]. Це і є законом регресивного синтезу, де позначуване і позначаюче весь час міняються місцями. Щось кажучи, ми, водночас, ніколи не відтворюємо смисл того, про що йдеться. А з іншого боку, ми завжди можемо зробити смисл того, про що ми говоримо, об’єктом наступного речення, смисл якого ми, своєю чергою, не відтворюємо [5, 238]. Це положення Ж.Дельоза близьке до твердження Л.Вітгенштайна щодо того, що пропозиції можуть зобразити всю реальність, але вони не можуть зобразити те, що вони повинні мати спільне з реальністю, завдяки чому вони можуть її зображати – Логічну Форму. Логічна Форма, – щоб її можна було зобразити, – має бути поставлена поряд з Пропозицією, за межами Логіки, тобто за межами Світу. Тому Пропозиції не можуть зобразити Логічну Форму, вона відображається в них. Те, що відображено у мовленні, не може бути зображено у ньому. Пропозиція виявляє Логічну Форму Реальності [1, 50]. Положення про нескінченний регрес позначування Ж.Дельоза і положення Л.Вітгенштайна про неможливість вичерпно виразити логічну форму мислення виражають один і той самий механізм функціонування мови, проте з різних концептуальних позицій: Л.Вітгенштайн – з позицій логічного позитивізму, а Ж.Дельоз – лінгвістичного позитивізму.

Постструктуралізм як різновид лінгвістичного позитивізму відокремив лінгвістику від семантики, абсолютизував роль мовних значень, але знехтував роль смислів і, зокрема, структури життєвих смислів у діяльності індивіда; творчу індивідуальність він розчинює у взаємодії різних текстів (що, врешті-решт, нібито утворюють єдиний Текст). Водночас, постструктуралізм прагне віднайти своєрідні умови, за яких творча індивідуальність може таки проявити себе.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Витгенштейн Л.* Логико-философский трактат. – М., 1959.
2. *Делез Ж.* Логика смысла. – М., 1995.
3. *Жак Деррида о грамматологии.* – М., 2000.
4. *Козлова М.С.* Идея “языковых игр” // Философские идеи Людвиг Витгенштейна. – М., 1996.

5. *Кравец А.С.* Теория смысла Ж.Делеза: pro и contra // Логос. – 2005. – № 4(49).
6. *Серль Дж.Р.* Что такое речевой акт // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. – М., 1986.
7. *Соссюр Ф.* Труды по языкознанию. – М., 1977.
8. *Эко У.* Отсутствующая структура. Введение в семиологию. – СПб., 1998.